

“OTUZ BEŞ YAŞ” ŞAİRİ CAHİT SITKI TARANCI

Abdullah Uçman

■ Lise yıllarında edebiyat kitaplarımızda yer alan “Otuz Beş Yaş” şiiriyle tanıdığımız Cahit Sıtkı, ünlü bir şair olmaya, oldukça erken bir tarihte, lisede okuduğu yıllarda karar verir.¹ Yine bu bağlamda edebiyatla ilişkisinin de, küçük yaşta ailesinden uzakta, son derece sıkıcı yatılı okul hayatının hasta ruhuna yüklediği sıkıntıdan kaynaklandığını belirtir. Bir ankete verdiği cevapta: “*Daha ilkokulda iken Nâmık Kemal’in, Tevfik Fikret’in, Mehmet Emin’in şiirlerini inşâd ederek, yani yüksek sesle okumayı pek severdim.*” diyen Cahit Sıtkı, ilk şiir denemelerini dayısının teşvikiyle yazdığını söyler. Ama onun edebiyata ve şiire karşı asıl ilgisi, Galatasaray Lisesinin onuncu sınıfında iken sıra arkadaşı Ziya Osman (Saba) vasıtasıyla tanıdığı Baudelaire ile başlar:

“*Bu dev Fransız şairini içime sindire sindire okuduktan sonradır ki, şiir yazmak benim için teneffüs etmek, yemek içmek kadar tabii bir hayat faaliyeti oldu.*” der (*Avuçlarıma Sığmıyor Yıldızlar*, s. 140).² Baudelaire’i tanınması, onun için gerçekten büyük bir şans olur. Hayatını, “*Baudelaire’i okuduktan evvel ve Baudelaire’i okuduktan sonra*” şeklinde ikiye ayıran Cahit Sıtkı, “*Baudelaire bana suyun dibine inmeyi öğretti: İçimle dışım arasındaki farkı Les Fleurs de Mal’i okuduktan sonra idrak ettim!*”³

1 1945 yılında düzenlenen CHP Şiir Yarışması’nda birinci seçilen bu şiir dolayısıyla Cahit Sıtkı’nın şöhreti bir anda bütün memleket sathına yayılır. Şiirin geniş bir tahlili için bk. Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, İstanbul 1975, s. 107-116.

2 Cahit Sıtkı’nın dergi sayfalarında kalan yazıları ile çeşitli anket ve röportajlara verdiği cevaplar Hakan Sazyek tarafından derlenerek *Yazılar: Makaleler, Konuşmalar, Yanıtlar* adıyla bir kitap hâlinde yayımlanmıştır (İstanbul 1995). Kitabın yeni baskısı *Avuçlarıma Sığmıyor Yıldızlar* adıyla yapılmıştır (İstanbul 2016). Yazımızda zikredilen sayfa numaraları ASY kısaltmasıyla verilen kitabın ikinci baskısına aittir.

3 *Les Fleurs de Mal*’in tarih sırasıyla şu Türkçe çevirileri yapılmıştır: *Elem Çiçekleri* (Âlişanzâde İsmail Hakkı, 1927), *Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri* (Suut Kemal

diyecek kadar Baudelaire'e karşı duyduğu hayranlık ve minnet duygusunu ifade eder (ASY, s. 111). “Baudelaire ile aramdaki münasebet, iki kardeş arasındaki kan rabıtası kadar tabii, iki dost arasındaki samimiyet kadar kuvvetlidir. Şimdiye kadar birkaç güzel şiir yazabildimse, onu Baudelaire'e medyunum.” (ASY, s. 107) diyecek kadar, ona duyduğu hayranlığı ifade etmekten çekinmez.⁴

Cahit Sıtkı'nın şiir hayatında bundan sonra ikinci mutlu tesadüf Abdullah Cevdet'le tanışması olur. Gençlik hevesiyle yazdığı ilk şiirlerini yine dayısının tavsiyesi üzerine Sultanahmet'teki *İctihad Evi*'ne gidip Abdullah Cevdet'e gösteren Cahit Sıtkı'ya Abdullah Cevdet, “*şiire müstaid olduğunu*” ancak bu yazdıklarını neşirden vazgeçmesini; çok kitap okumasını ve ondan sonra yazmasını tavsiye eder. İleriki yıllarda: “*Bu tavsiyeyi dinlediğime ne iyi etmişim!*” diyen Cahit Sıtkı'nın şiir hayatındaki üçüncü mutlu tesadüf ise, o sırada *Servet-i Fünun Uyanış*'ı yöneten Halit Fahri'yle (Ozansoy) karşılaşmasıdır.

Abdullah Cevdet'in tavsiyesi doğrultusunda özellikle Baudelaire'i “*yutarcasına*” okuyan ve bu sırada yeni şiirler de yazan Cahit Sıtkı, bir gün bütün cesaretini toplayarak yazdıklarını Halit Fahri'ye götürür. Halit Fahri'nin, genç şairin kendisine getirdiği yirmi kadar şiir arasından sadece birini seçip dergide yayımlaması, Cahit Sıtkı'nın hayatında tam anlamıyla bir dönüm noktası olur. “*İmzamı Servet-i Fünun'un sütunlarında gördüğüm gün yirmi dört senelik hayatımda bir eşini bir daha bilemeyeceğim bir sevinç içinde idim. Bana bu iyiliği yapan Halit Fahri'ye yıllarca sonra bile olsa, teşekkür etmek isterim.*” (ASY, s. 112) der.

*

Ömrü boyunca dostlukları asla sekteye uğramayan en yakın arkadaşı Ziya Osman'a yazdığı 1942 tarihli bir mektubunda: “*Şiir, bu tatlı belâ, bu ilk göz ağrımız, ilk ve son aşkımız, bu şehvetli kalp çarpıntımız, ona vardığımız nisbette*

Yetkin, 1967), *Kötülük Çiçekleri* (Said Maden, 2005), *Kötülük Çiçekleri* (Erdoğan Alkan, 2013). Cahit Sıtkı bir yazısında “*Âlişanzâde İsmail Hakkı Bey'in Baudelaire'den çevirdiği Elem Çiçekleri'ni okuyup da Baudelaire'i anladığımı, tattığımı sanan, o şairi tanımış olduğu zehabına kapılan edebiyatçı, kalemi elinden bırakıp talihini başka faaliyet sahalarında aramalıdır.*” der (ASY, s. 84).

4 Cahit Sıtkı üzerinde Baudelaire etkisi için bk. Ali İhsan Kolcu, *Albatros'un Gölgesi: Baudelaire'in Türk Şiirine Tesiri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 2020, s. 371-399.

çok yaşamış, tatmış, kâm almış olacağız. Şiir! Şiir! Şiir! Şiir! Şiir; fikr-i sâbitimiz olmalı, bizi tımarhanelik edebilmelidir!" der. Başka bir mektubunda da "Ne içtimai mevkide, ne servette gözüm var; tek ihtirasım güzel şiirler söylemektir. Yeryüzünde türküler söylemekle iktifa edeceğim!" diye hayattaki gayesini özetler.⁵

Cahit Sıtkı'daki bu şiir aşkı, yukarıda da belirttiğim gibi, ta lise yıllarından başlayan bir iman ve ihtiras olarak kendini gösterir ve başka bir şeyle meşgul olmayı şiire ihanet sayacak kadar ileri bir noktaya varır. Lise sıralarında kendini matematik ve fizik derslerine vermek isteyen arkadaşına, başka bir mektubunda şöyle çıkarır:

*Senin bir şeyine cidden kıızıyorum Ziya! Matematik, fizik, kimya ilimlerini sevmeyen ve onları yapmayanları aşağı görüyorsun ve fizik ve kimya öğrenmekle âlim olunacağını zannediyorsun. Bunlar, kökünden sökeceğin kanaatlerdir. Şiir zevkini tatmış bir adamın bu gibi fikirler taşıması şiir perisine gizliden gizliye ihanettir. Seni şimdiden ikaz ediyorum ve senden bir daha böyle şeyler işitmek istemiyorum!..*⁶

Daha gençlik çağlarında Türkçede güzel şiirler yazmayı hedefleyen Cahit Sıtkı, bir taraftan ilk şiir denemelerini yaparken, diğer taraftan genel olarak şiirin çeşitli meseleleri üzerinde düşünmeyi de ihmal etmez

Cahit Sıtkı, Fransız sembolist şairlerinden başta Baudelaire olmak üzere, Verlaine, Rimbaud, Valéry ve Paul Eluard'ın etkisinde kaldığı ilk şiirlerinde vezne ve şekle ayrı bir önem verdiği gibi, şiirde ses, anlam ve biçim bütünlüğünü de âdeta vazgeçilmez bir şart olarak görür. Yetişme çağlarında, belki biraz da devre hâkim olan milliyetçi ve memleketçi hava dolayısıyla halk şiirinden de tesirler alan Cahit Sıtkı'nın, 1953'ten sonra yazdığı şiirlerinde ise "yalnızlık" ve "ölüm" temaları üzerinde yoğunlaştığı dikkati çeker. Mesela şu "Gün Eksilmesin Penceremden" şiirinde olduğu gibi:

*Ne doğan güne hükmüm geçer,
Ne hâlden anlayan bulunur;
Âh aklımdan ölümüm geçer;
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.*

*Ve gönül Tanrısına der ki:
-Pervam yok verdiğin elemden;
Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin penceremden!*

5 Cahit Sıtkı'nın çeşitli tarihlerde Ziya Osman Saba'ya gönderdiği 57 mektup, Cahit Sıtkı'nın ölümü üzerine, başında Ziya Osman'ın "Cahit'le Günlerimiz" başlıklı uzunca bir yazısıyla birlikte *Ziya'ya Mektuplar* adıyla yayımlanmıştır (İstanbul 1957). Türk edebiyatının mektup türünde akla gelen en güzel örneklerinden biri olan kitap sonraki yıllarda birkaç defa daha basılmıştır (İstanbul 2001, 2007, 2016).

6 Cahit Sıtkı ile Ziya Osman'ın dostlukları konusunu ele alan bir inceleme için bk. Sema Uğurcan, "İki Şairin Beraberliği: Galatasaray Lisesi'nden Ölünceye Kadar", *Zeynep Kerman Kitabı*, İstanbul 2010, s. 159-169; ayrıca bk. *age.*, *Biyografik Okumalar:Türk Edebiyatında Eser-Hayat İlişkisi*, İstanbul 2024, s. 328-347.

Cahit Sıtkı'nın bu temalar üzerinde ısrarla durmasını, biraz da dönemin toplumsal şartları dolayısıyla içine düştüğü *nihilizm* duygusuyla açıklayan Mehmet Kaplan, onu, metafizik seviyeye yükselememiş; dünya ile boşluk arasına sıkışıp kalmış, hayata sarılmak isteyen fakat hayatta da aradığını bulamayan bir şair olarak değerlendirir. Aynı nesle mensup Orhan Veli ve arkadaşları gibi o da, gerek toplumsal, gerekse dinî ve tarihî değerlere ilgi duymadığı için boşluğa düşmüş, bunun için de bir tür kaçış psikolojisiyle bazen tabiata, bazen de "yaşama sevinci"ne sığınmaya çalışmıştır.⁷

*Haydi Abbas vakit tamam;
Akşam diyordun işte oldu akşam.
Kur bakalım çilingir soframızı,
Dinsin artık bu kalp ağrısı*

mısrarlarıyla başlayan "Abbas" şiiri de bunlardan biridir.

Bir şair olarak Cahit Sıtkı, kendi neslinin diğer şairleri gibi, dünyayı duyularıyla kavramaya ve tadını çıkarmaya çalışır. Onun hemen bütün şiirlerinde, ölümün gölgesinde yaşayan insanoğlunun yaşama sevinci veya buruk tadı hissedilir. Şiirlerinin çoğunda ölüm, içinde yaşamakta olduğumuz bu güzel dünyayı sona erdirecek bir tehdit şeklinde varlığını hissettirirken, şair, mutlu-luğu zaman zaman çocukluk günlerine dönmek suretiyle yakalamaya çalışır.

Şiirlerinde yaşamayı âdeta bir ibadet gibi gören ve vatan topraklarının mutlu insanlarla dolmasını arzulayan Cahit Sıtkı'nın günlük hazları ölümsüzleştir-mesi, onun başarılarından biri kabul edilmiştir. Şiirlerinde sürekli olarak yalnızlık, çaresizlik ve çirkinlikten şikâyet eden ve ölüm korkusu yanında yaşa-ma sevinci de, dikkati çeken en önemli temalardır.

Şiirlerinde, metafizik anlamda mesela yer yer etkisi altında kaldığı Necip Fa-zıl'ın şiirlerinde olduğu gibi bir derinlik bulunmamakla beraber, sade, akıcı ve ahenkli bir dil kullanması ve iki üç kıtalık kısa şiirler yazması dolayısıyla, bunlar devrinde geniş bir okuyucu kitlesi tarafından sevilerek okunmuş ve ezberlenmiştir.⁸

*

7 *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, s. 110-111.

8 Cahit Sıtkı Tarancı'nın bütün şiirleri Asım Bezirci tarafından ilk çıkış yerleri de tespit edilmek suretiyle *Otuz Beş Yaş* adıyla toplu hâlde yayımlanmıştır (İstanbul 1983).

Türk edebiyatı tarihinde şiir üzerinde en çok düşünen şairlerden biri olan Cahit Sıtkı, şiir hakkındaki görüşlerini çeşitli yazılarıyla birlikte, en yakın arkadaşşı Ziya Osman'a gönderdiği ve ölümünden sonra *Ziya'ya Mektuplar* adıyla yayımlanan mektuplarında bütün ayrıntılarıyla açıklamıştır. Dergi sayfalarında kalan yazılarını dikkatle okuduğumuzda, Tanpınar hariç, çağdaşları arasında onun aynı zamanda şiirin ve genel anlamda edebiyatın çeşitli meseleleri üzerinde en çok düşünen ve oldukça isabetli değerlendirmeler yapan bir yazar olduğunu görürüz.

Cahit Sıtkı da “*şiirin, her şeyden evvel bir kelime işi*” olduğunu belirttiikten sonra, o meşhur anekdotu nakleder: Mallarmé'nin çağdaşı ve arkadaşşı olan ressam Dégas, bir zaman şiire heves eder ve birtakım soneler yazar; yazdıklarını da bazen Mallarmé'ye, bazen de Heredia'ya gösterir, onların fikirlerini alırmış. Bir gün, üzerinde akşama kadar çalıştığı hâlde bir türlü tamamlayamadığı sonenin son *terse'sini*⁹ içine sindiremeyince, Mallarmé'ye gider ve: “*Üstad, der, sabahtan beridir uğraşıyorum, bir türlü şu son terse'nin kafiyelerini getiremedim. Hâlbuki kafamda fikirlerim yok değil!*” deyince; Mallarmé'nin verdiği o meşhur cevabı şiirle uğraşan herkes bilir: *Azizim Dégas der; şiir fikirle değil, kelimelerle yazılır!* (ASY, s. 68)

Mallarmé'nin, “*Şiir, kelimeler dinidir.*” dediği gibi, “*Şiir, kelimelerle güzel şekiller kurmak sanatıdır, başka bir şey değildir!*” diyen Cahit Sıtkı da, şiiri doğrudan doğruya bir “*kelime ve şekil işi*” olarak kabul eder. Şiirde “*manzum hikâye edâsına ve belâgata karşı*” çıkan Cahit Sıtkı da, Ahmet Haşım gibi, “saf şiir”in (*poésie pure*) nesirden farklı, bambaşka bir şey olduğu kanaatinde (ASY, s. 103). Ona göre şiirde kelime “*Annedir, dosttur, kadehtir, hasrettir, hayaldir, yani bir mânâsı, tedâisi, bir gölgesi, hattâ bir rengi ve bir adı olan nesnedir. Kelime insanoğlundan haber verir. İnsanoğlunu işlemek her sanatkârın boynunun borcudur. İnsanoğlu dünyanın en zengin madenidir. (...) Şairin hisleri, fikirleri, hayalleri, dünya görüşü, felsefesi, şahsiyeti, her şeyi şiirde belli olur. Şu var ki, kelimeleri tanımak, sevmek, okşamasını bilmek lâzım. Hangi kelime, hangi kelime ile yan yana geldiğinde nasıl bir ışık peyda olur; bunu bilmek lâzım!*” diye, kelimeleri çok zengin bir çağrışımlar dünyası içinde tarif eder (ASY, s. 102).

Cahit Sıtkı, bir şair arkadaşının “*Şiirime sokabildiğim her kelime beni bir ülke fethetmiş kadar sevindiriyor.*” sözünü naklettikten sonra, divan şairlerinin şiirlerindeki mükemmeliyeti dil konusunda gösterdikleri hassasiyete bağlar ve aynı şekilde eski veya yeni hangi kelime olursa olsun, şiire girmedikçe, ölmezlik sırrına eremeyeceğini belirtir (ASY, s. 68).

Cahit Sıtkı da, şiirin okuyucu üzerindeki etkisi hususunda Valéry'nin: “*Duy-mak kâfi değil, duyurmak lâzım, hattâ güzel duyurmak lâzım!*” sözünü nakleder ve aynı kumaştan iki ayrı terzinin birbirinden farklı iki elbise diktğini; birinin hakikaten elbise olduğunu ama diğersinin elbiseden başka bir şeye benzediğini

9 tercet: Üç mısralık kıta.

söyler, “Şair için de aynı şey vâridir. Şahsî bir his, yeni bir imal, ileri bir fikir bulabilirsiniz. Ama kâfi değil, şairliğimiz onları söylemekle belli olacaktır. (...) Bütün büyük sanat eserlerine bakınız, hepsinde şeklin zaferini göreceksiniz. Şekil hummasına tutulmamış sanatkâr, şairse kalemini, ressam ise fırçasını elinden atmalıdır. Şekilsizlik içinde güzellik avına çıkanlar, kendi kendilerini aldatmaktan başka bir şey yapmış olmazlar.” der. Bir şiirin, ne söylediğinden ziyade nasıl söylendiği daha önemlidir. Fransızcada: “Sadakanın veriliş şekli verilen sadakadan daha evladır!” şeklinde bir söz vardır; Cahit Sıtkı'ya göre, bir edebî eserde de söyleniş şekli söylenilen şeyden daha önemlidir (ASY, s. 85-86).

Cumhuriyet Dönemi şiiriyle meşgul olanların çok iyi bildiği gibi, Garip hareketinden itibaren Türk şiirinde vezin, kafiye ve edebî sanatlar konusundaki geleneksel anlayış önce temelinden sarsılmış, sonra değişmiş ve özellikle İkinci Yeni'den sonra ise şiirde “bütün güzelliği”nin, yerini “parça güzelliği”ne bırakmıştır. Başta Orhan Veli olmak üzere, Garipçilerle yakın arkadaşlıkları olmasına rağmen bu hususta Cahit Sıtkı'nın eski şiir anlayışını benimsediği ve başta “Otuz Beş Yaş” şiiri olmak üzere kendisinin hemen bütün şiirlerinin de bu çerçevede yazıldığı açıkça görülür.

Hemen bütün yazılarında her şairin kendi şahsiyetini muhafaza etmesi gerektiği üzerinde de duran Cahit Sıtkı, henüz yirmi yaşında kendisini edebiyat çevrelerine kabul ettirmiş bir şair olarak, “İlham, çalışmanın kardeşidir!” diyen Baudelaire gibi düşünür ve o da: “İlham çalışmayı, çalışma da ilhamı davet eder. Bu ikisini birbirinden ayırdığım olmamıştır.” der (ASY, s. 145). Kendi ifadesiyle, “Şiir aşkı uğruna” yüksek tahsilini tamamlayamayan Cahit Sıtkı, kendisine yöneltilen sorular karşısında bir defasında, “Güzel şiir yazmaktan başka ihtirasım yoktur!” derken, başka bir sefer de: “Şiirden başka bir projem yok!” cevabını verir.¹⁰

Uzun ve meşakkatli bir ameliye sonucu ortaya konulan sanat eserinin gündelik endişeler uğruna ayağa düşürülmesine öfkelenen Cahit Sıtkı'ya göre, “Yaratmanın hazzına ermiş hiçbir şair, hiçbir zaman, hiçbir mektebin tabiiyeti altına giremez!” (ASY, s. 37); gündelik şöhret uğruna sanat eserinin “Olemp'in tepesinden Arnavut kaldırımına yuvarlanmasına” ise, kötü sanatkâr, dahası “piç sanatkâr” sebebiyet verir; dolayısıyla, onun yakasına yapışmalıdır diyerek anagaje edebiyat anlayışına karşı çıkar. Aynı şekilde toplumun dertlerine bir vaiz edasıyla cevap arayanları da “sözde şairler” olarak niteler (ASY, s. 49, 78, 92).

Herhangi bir ideolojiye alet edilen sanat eserinin aslından uzaklaşacağı kanaatine sahip olan Cahit Sıtkı, bunu Ahmet Haşim'in meşhur, “bir lokma eti için bülbülü katleden” ifadesine gönderme yaparak vurgular: “Onun (kötü sanatkâr), sanata bu hıyaneti aramızda bülbülün etini sesine tercih edenlerin sayısını arttırıyor. Hâlbuki sanat eseri, ne insanlığı Hakk'a götürecektir tarîk-i müstakimi

10 Ölümü üzerine “Cahit Sıtkı'ya Dair Hâtıralar” adıyla bir yazı kaleme alan Ahmet Hamdi Tanpınar da, “Cahit yalnız şiirle temas ettiği anlarda mesut olan insanlardandı.” der (Varlık, Sayı: 477, 1 Mayıs 1958, s. 4-5; Edebiyat Üzerine Makaleler, haz. Zeynep Kerman, İstanbul 1969, s. 479).

gösteren bir İncil veya bir Kur'ân-ı Kerîm, ne bir parti programı, ne de Mussolini veya Hitler'in kafasındaki emperyalizm planının destanıdır." (ASY, s. 50)

Sanatçı var olduğu ve orijinal eserler ortaya koyduğu sürece sanat da, edebiyat da asla ölmez.

Şiirde vezin taassubuna da sürekli olarak karşı çıkan Cahit Sıtkı'ya göre, "*Şiirin havası veznini oluşturmalıdır. Mükemmeliyet ne aruzun, ne hecenin, ne de serbest veznin inhisarı altına aldığı bir nesnedir. Mükemmeliyet, şairin kullandığı dilden azamiyi koparmasıdır. Zaten kafiye, vezin filan gibi bu mükemmeliyet iradesinin emrinde çalıştıkları nisbette elzemdirler; yoksa daima değil. (...) Sonra bazı şiirler vardır ki, vezinli kafiye gelir, bazısı daha başıboş gelir. Hepsine hoş geldin, safa geldin demek en güzeli değil mi? Aslolan şey, kelimeleri yaşatmaktır, sen onlara hayat verdikten sonra gerisine karışma. Hattâ ufak tefek kusurlarını da hoş görmek bazen şiirin çok lehinde oluyor. Çünkü şiir, daima, en ummadığımız yerdedir.*"¹¹ Şiirin yüksek sesle okunurken okuyucu üzerinde yaratacağı sihirli etki onun veznini akla bile getirmez, önemli olan şiirde müziğin etkisine benzeyen böyle bir hava oluşturabilmektir.

Cahit Sıtkı'nın *Avuçlarıma Sığmıyor Yıldızlar* adıyla bir araya getirilen yazılarında divan şiiriyle birlikte 40'lı yılların şiiri ve şiir anlayışı, şiirde şekil meselesi, şiirde vezinler ve dil, halk edebiyatı ve antoloji gibi konularda son derece dikkate değer görüş ve yorumları yer almaktadır. Şair duyarlılığı, şahsi yaşantısı ve zengin bilgisinin kazandırdığı birikimle yaşadığı dönemin edebiyat meseleleri ve şiir anlayışı üzerinde ilgi çekici değerlendirmeler yapan Cahit Sıtkı'nın bu görüşlerinin, üzerinden uzun bir zaman geçmesine rağmen ne kadar isabetli ve geçerli olduğu bugün daha iyi anlaşılmaktadır.

11 Ziya'ya Mektuplar, İstanbul 2007, s. 71-72.